

Яценко Семен Сергійович,
провідний юрист відділу економіко-правових
проблем містознавства,
Інститут економіко-правових досліджень
НАН України, Україна, м. Київ
e-mail: yazenco.s.s@gmail.com
ORCID 0000-0002-2072-2401

doi: 10.21564/2414–990x.145.161676
УДК 346.52+347.232+341.64

НАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПрАТ «КБ ПРИВАТБАНК»: ПРАВОВА ОЦІНКА КРИЗЬ ПРИЗМУ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ЛЮДИНИ

Запровадження тимчасової адміністрації надає Фонду гарантування вкладів не лише повне та виключне право управляти банківською установою, але і право розпоряджатися нею. Саме завдяки цьому Фонд продав, а Міністерство фінансів України придбало сто відсотків акцій ПрАТ «КБ Приватбанк». Укладенню цієї угоди передувало визнання банку неплатоспроможним, розгляд питання загроз національній безпеці на засіданні Ради національної безпеки і оборони України та засідання Кабінету Міністрів України про акцептування пропозиції Національного банку здійснити викуп банківської установи. Враховуючи це, варто зазначити, що націоналізація ПрАТ «КБ Приватбанк» розпочалася запровадженням тимчасової адміністрації, а завершилася – державною реєстрацією прав власності на пакет акцій підприємства. Націоналізація становить порушення права на мирне володіння своїм майном та права на повагу до приватного і сімейного життя з огляду на те, що право на здійснення комерційної діяльності належить до сфери приватного життя, бізнес-приміщення відносяться згідно з практикою Європейського суду з прав людини до категорії «житло», а акції товариства – до категорії «власність» з огляду на ст. 1 Протоколу до Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини. Згадані права не є абсолютними за характером, тож постає питання визначення легітимності та пропорційності державного втручання у їх здійснення. Належність ПрАТ «КБ Приватбанк» до системно важливих може непрямо свідчити про наявність інтересу суспільства до втручання в права власників банку з метою запобігання фінансової кризи. Так само розгляд цього питання на засіданні Ради національної безпеки і оборони України також покликаний загострити значення проблеми. Громадськість не може дати цим подіям належну оцінку в силу засекречення всієї значущої інформації: Національний банк України та Рада національної безпеки і оборони України відмовилися надати будь-яку інформацію.

Ключові слова: націоналізація; права людини; Конвенція; Приватбанк; право на мирне володіння своїм майном.

Яценко С. С., ведучий юрист отдела економіко-правових проблем градоуправління, Інститут економіко-правових досліджень НАН України, Україна, г. Київ.
e-mail : yazenco.s.s@gmail.com ; ORCID 0000-0002-2072-2401

Национализация ЧАО «КБ Приватбанк»: правовая оценка через призму Конвенции о защите прав и основоположных свобод человека

Введение временной администрации предоставляет Фонду гарантирования вкладов не только полное и исключительное право управлять банковским учреждением, но и право им распоряжаться. Именно благодаря этому Фонд продал, а Министерство финансов Украины приобрело сто процентов акций ЧАО «КБ Приватбанк». Заключению этого соглашения предшествовало признание банка неплатежеспособным, рассмотрение вопроса угроз национальной безопасности на заседании Совета национальной безопасности и обороны Украины и заседание Кабинета Министров Украины об акцепте предложения Национального банка осуществить выкуп банковского учреждения. Учитывая это, стоит отметить, что национализация ЧАО «КБ Приватбанк» началась введением временной администрации, а завершилась – государственной регистрацией прав собственности на пакет акций предприятия. Национализация являет собой нарушение права на мирное владение своим имуществом и права на уважение частной и семейной жизни ввиду того, что право на осуществление коммерческой деятельности относится к сфере частной жизни, бизнес-помещения относятся, согласно практике Европейского суда по правам человека, в категории «жилье», а акции общества – к категории «собственность», учитывая статью 1 Протокола к Конвенции о защите прав и основоположных свобод человека. Упомянутые права не являются абсолютными по характеру, поему стоит вопрос определения легитимности и пропорциональности государственного вмешательства в их осуществление. Принадлежность ЧАО «КБ Приватбанк» к системно значимым может косвенно свидетельствовать о наличии интереса общества к вмешательству в права собственников банка с целью предотвращения финансового кризиса. Так же рассмотрение этого вопроса на заседании Совета национальной безопасности и обороны Украины призвано обострить значение проблемы. Общественность не может дать этим событиям надлежащую оценку в силу засекречивания всей значимой информации: Национальный банк Украины и Совет национальной безопасности и обороны Украины отказались предоставить любую информацию.

Ключевые слова: национализация; права человека; Конвенция; Приватбанк; право на мирное владение своим имуществом.

Вступ. Становлення ринкової економіки в Україні неможливе без якісного правового регулювання, ключову роль в якому відіграє господарське право, зокрема правові норми щодо майнової основи господарювання. У сучасному складному світі не уникнути ситуацій, в яких держава втручається у діяльність суб'єктів господарювання. Так сталося і з ПрАТ «Приватбанк». Дехто опише цю подію як «державний рекет», інші – як нагальну необхідність для порятунку фінансової системи держави, яка знаходиться у стані гібридної війни. Варто розглянути націоналізацію ПрАТ «КБ Приватбанк» не з політичної чи економічної позиції, а саме з погляду прав людини, які є основою концепції принципу верховенства права.

Аналіз літературних даних. При підготовці даної статті опрацьовувалися нормативно-правові акти України, подавалися запити про публічну інформацію до різних відомств (чії відповіді були використані як джерела), публікації у засобах масової інформації (Іb.ua) [1] та книга «Приватна історія» [2].

Метою статті є обґрунтування відповідності чи не відповідності заходів з націоналізації ПрАТ «КБ Приватбанк» нормам Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Для досягнення цієї мети необхідно виконати такі завдання: окреслити хронологію розвитку подій навколо ПрАТ «КБ

Приватбанк» та механізм співпраці органів державної влади щодо врятування фінансової системи України; проаналізувати окремі статті Конвенції, які найбільше підходять до даного кейсу, а саме статті 8 та 13 Конвенції, ст. 1 Протоколу до Конвенції.

Виклад основного матеріалу. У неділю 18 грудня 2016 р. ПрАТ «КБ Приватбанк» був визнаний неплатоспроможним на підставі рішення Правління Національного банку України № 498-рш/БТ [3]. Того ж дня відповідно до положень Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [5] Фонд гарантування вкладів фізичних осіб прийняв рішення № 2859 «Про запровадження тимчасової адміністрації у ПрАТ «КБ Приватбанк», яким розпочалося виведення його з ринку [3].

18 грудня 2016 р. виявився вкрай насиченим вихідним днем тижня: було прийнято і введено в дію Указом Президента України № 560 рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки України в економічній сфері та захисту інтересів вкладників» [5]; Міністерство фінансів України розробило проект постанови Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) та звернулося до Міністерства юстиції України із проханням про здійснення правової експертизи цього проекту; Міністерство юстиції України провело запитувану правову експертизу, про що в цей же день надіслало Міністерству фінансів України лист № 44710/3691-0-33-16/7 [6] (міністерством встановлено, що проект відповідає Конституції України, актам законодавства, що мають вищу юридичну силу, узгоджується з актами такої ж юридичної сили, не потребує проведення експертизи на відповідність чинним міжнародним договорам України, відповідає нормам нормопроєктувальної техніки, не потребує проведення гендерно-правової експертизи, не стосується Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, не містить корупціогенних факторів).

КМУ прийняв запропоновану Постанову № 961 «Деякі питання забезпечення стабільності фінансової системи», якою остаточно ухвалив рішення здійснити націоналізацію ПрАТ «КБ Приватбанк» шляхом купівлі за одну гривню [7]. Три дні по тому, 21 грудня 2016 р., Міністр фінансів України для реалізації вищезгаданих рішень уклав із Фондом гарантування вкладів фізичних осіб договір № БВ-744/16/13010-05/131 про купівлю за одну гривню всіх акцій ПрАТ «КБ Приватбанк» [8]. Після цього була здійснена державна реєстрація змін відомостей, які містяться у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, перереєстрація права власності на акції підприємства. На виконання вимог чинного законодавства НБУ здійснив оферту на продаж акцій банку державі, а КМУ здійснив акцепт та погодився їх придбати. Унаслідок докапіталізації банку статутний капітал банку збільшився із 19 млрд 446 млн 385 тис. 840 грн станом на третій квартал 2016 р., тобто перед націоналізацією, до 50 млрд 694 млн 750 тис. 960 грн станом на четвертий квартал 2016 р. після завершення націоналізації [9]. Вливання

державних коштів продовжилося, і станом на перший квартал 2019 р. статутний капітал ПрАТ «КБ Приватбанк» досяг 206 млрд 59 млн 743 тис. 960 грн, тобто збільшився більше ніж у 10 разів [9]. Чи коректно стверджувати, що націоналізація банку була здійснена лише 21.12.2016 р., коли було підписано договір купівлі-продажу? Чи лише коли Міністерство фінансів України зареєструвало права власності на акції в депозитарній системі (дата невідома)? Можливо, доцільно дотримуватися думки, що націоналізація розпочалася із введенням тимчасової адміністрації, і завершилася оформленням права власності держави на сто відсотків акцій банку.

З метою націоналізації ПрАТ «КБ Приватбанк» було розроблено дуже ефективну процедуру. Через те, що Голова Національного банку України не є членом Ради національної безпеки і оборони України відповідно до закону, Президент України ввів цю посадову особу ще у 2014 р. до складу Ради своїм Указом. На засіданні Ради, до складу якої не входять профільні фінансові відомства, але є багато представників силових структур, є керівники Уряду та Парламенту України, Голова центрального банку пояснювала, що фінансове становище ПрАТ «КБ Приватбанк» становить загрозу національній безпеці України. Будучи після цього «погодженим» на найвищому політичному рівні (між Президентом України, Головою Верховної Ради України, Прем'єр-Міністром України, Генеральним прокурором України) «ідея» націоналізації «спустилася» до КМУ «для реагування». Звісно, Голова Національного банку України мала право безпосередньо звернутися одразу до КМУ – але пов'язаність націоналізації із усуненням загроз національній безпеці, яка «констатована» рішенням Ради національної безпеки і оборони України, виглядає як вдалий юридичний «хід» для майбутнього захисту від обвинувачення у зловживаннях та перевищенні влади. Хоча, варто відмітити, що Рада національної безпеки і оборони України не зобов'язувала КМУ придбати банк у Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, вся ця складна процедура звелася до «режиму громадських» обговорень: якщо коли-небудь будуть висунуті претензії до КМУ – контраргументом буде рішення Ради національної безпеки і оборони України; якщо претензії будуть висунуті Голові Національного банку України – контраргументом буде колегіальне обговорення на Раді національної безпеки і оборони України, колегіальне рішення правління Національного банку України та відповідний Указ Президента України. Власне, членство у Раді як Міністра внутрішніх справ України, так і Генерального прокурора України дозволило більш прагматично оцінити наслідки схвалюваного рішення.

Оглянувши коротко послідовність подій, необхідно надати їм правову характеристику з погляду Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [11], яка є складовою частиною національного законодавства. Справді, у даній Конвенції відсутні поняття націоналізації, експропріації, банківської кризи тощо, але понятійний апарат цього міжнародного документа у поєднанні із практикою Європейського суду з прав людини дозволяє достатньо повно розглянути поширене у статті питання.

Попри дискусійність застосування поняття «націоналізація» (що пояснюється відсутністю легального закріплення визначення його змісту) до подій навколо ПрАТ «КБ Приватбанк», очевидним з погляду Конвенції є те, що трапилося, по-перше, втручання держави у право «на мирне володіння своїм майном», а по-друге, порушено право «на повагу до приватного та сімейного життя», які передбачені Конвенцією.

На мою думку, очевидність згаданих порушень прав людини та основоположних свобод полягає у наступному: фізичні особи, які володіли акціями банківської установи, відповідно були повноважними призначати правління банку, втратили можливість «тримати» у себе це майно, тобто не змогли надалі «фізично та господарсько панувати» (тобто, володіти) над цими існуючими у бездокументарній формі акціями та відповідно товариством у цілому.

Порушення ж права на повагу до приватного та сімейного життя проявилось у тому, що органи державної влади, а саме КМУ, Національний банк України, Рада національної безпеки і оборони України, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб вирішили, що вони вимушені та мають право «зневажити» приватне життя цих фізичних осіб шляхом втручання у їхню поточну щоденну операційну діяльність, пов'язану зі здійсненням їхньої самостійної господарської підприємницької діяльності.

Таким чином, доводиться констатувати наявність порушення прав людини та основоположних свобод, вчинених державою шляхом втручання у здійснення права на повагу до приватного та сімейного життя, та право на мирне володіння своїм майном. Але заборони, які містяться у Конвенції, не мають абсолютного характеру – попри наявність факту події, який може свідчити про порушення прав людини та основоположних свобод, необхідно надати комплексну оцінку подіям та з'ясувати наскільки таке втручання є протиправним; чи відповідає інтересам суспільства, тобто є легітимним?

У статті 8 Конвенції йдеться не лише про втручання у сімейне та приватне життя у звичному розумінні, але, що більш важливо, окремо згадується житло та кореспонденція, підстави для втручання у здійснення цього важливого права. Саме таке широке розуміння поняття «приватне життя» дозволило Європейському суду з прав людини напрацювати цілу концепцію про приватне життя та відповідну судову практику. Зокрема, Європейський суд з прав людини у (англ.) Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights [12] зазначає наступне: обсяг статті 8 має розумітися надзвичайно широко [12, с. 7], а зобов'язання держави поважати таке «широке» приватне життя може бути як позитивним (забезпечити, щоб дане право дотримувалося іншими особами), так і негативним (утримуватися від свавільного втручання у це право) [12, с. 8]. Якщо ж втручання має місце, то воно не повинно бути свавільним, тобто має засновуватися на законі, який повинен бути якісним, тобто бути зрозумілим, мати передбачувані наслідки, бути досяжним для членів суспільства) – адже лише в такому випадку може бути забезпечено принцип верховенства права [12, с. 9]. Окрім як відповідність якісному законодавчому акту, таке втручання

повинно сприяти досягненню легітимної мети та бути «необхідним у демократичному суспільстві» [12, с. 11], бути обумовленим (англ.) «pressingsocialneed», тобто «тяжучою суспільною потребою». Тож якщо існують передумови для правомірного втручання у право людини на повагу до приватного та сімейного життя, актуальним стає тлумачення інших понять, які містяться у даній статті – житло та кореспонденція.

Відповідно до практики Європейського суду з прав людини до категорії «житло» належить не лише квартира чи будинок, в яких особа мешкає, але й «офіс для роботи та інші бізнес-приміщення» як центрального офісу, так і філій та представництв [12, с. 63]. Таке незвичне розуміння категорії «житло», так само як і відсутність визначення поняття «приватне життя», пов'язане із змінами суспільного життя. Тобто офісні приміщення ПрАТ «КБ Приватбанк», в яких здійснювали діяльність його колишні власники, належать до категорії «житло». Навряд чи доцільно стверджувати, що будь-яке приміщення ПрАТ «КБ Приватбанк» є житлом його власників (а точніше, власників акцій акціонерного товариства), але належність приміщень, в яких працювали акціонери, цілком можна віднести до категорії «житло».

Усунення акціонерів від управління ПрАТ «КБ Приватбанк» шляхом запровадження тимчасової адміністрації, подальший продаж банку державі, спричинили порушення права на «здійснення комерційної діяльності (commercialactivities)», на рівні іншої професійної діяльності (право особи формувати відносини із іншими «людськими істотами» (англ. – human beings), які мають професійну та бізнесову природу [12, с. 28]), яке також належить до сфери саме приватного життя і підлягає захисту відповідно до ст. 8 Конвенції. Так, у посібнику зазначається, що «професійна та бізнесова діяльність» належить до «фізичної, психологічної, моральної цілісності», яка є структурною частиною сфери приватного життя. Якщо згадати факт обов'язкового продажу банку Міністерству фінансів України, то він може містити ознаки «наказу на примусовий викуп» (англ. – compulsorypurchaseorder) [12, с. 64].

Визнання банку неплатоспроможним, поширення інформації про численні зловживання, у поєднанні із неможливістю забезпечення позову шляхом зупинення виконання рішення Правління Національного банку України чи дій Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, може свідчити про порушення права на ефективний засіб юридичного захисту, яке передбачене ст. 13 Конвенції. Проте якщо розглядати проведену інформаційну кампанію як «атаку» на репутацію особи, то захист репутації особи, зокрема проти наклепу, відноситься до категорії «конфіденційність», яка також є складовим елементом приватного життя [12, с. 29, 31]. Уточнимо, що для того, щоб Європейський суд з прав людини визнав порушення ст. 8, «атака на репутацію повинна мати належний рівень серйозності, створювати упередженість щодо особи» [12, с. 31]. Але якщо втрата репутації особи виникла внаслідок дій такої особи, то ст. 8 не застосовується [12, с. 31].

Одним із елементів права на повагу до приватного життя є право на повагу до своєї кореспонденції, до якої, зокрема, відносяться системи комунікації

у бізнес-приміщеннях. Так, накопичення «кореспонденції» у формі банківської таємниці, яке здійснюється органами державної влади, становить порушення права на повагу до приватного життя [12, с. 78].

Через поняття «житло», яке є одночасно і часткою сфери приватного життя відповідно до ст. 8, і об'єктом речового права відповідно до ст. 1 Протоколу до Конвенції, ці дві статті взаємодіють між собою. Така ж позиція міститься і в посібнику [12, с. 16]. Вказано, що досліджується кореляція між поняттям «житло» зі ст. 8 та «власність» із ст. 1 Протоколу: будь-яка власність підлягає захисту, незалежно від того, чи відноситься вона до категорії «житло» [12, с. 16–17]. Але до поняття «житло» належить і офіс для роботи та інші бізнес-приміщення, не лише центрального офісу, але і філій та представництв [12, с. 63]. У зв'язку із цим порушення ст. 8 не обов'язково означає порушення ст. 1. Але порушення ст. 1 Протоколу може означати потенційне порушення ст. 8. Указано, що ст. 8 має застосовуватися у випадках експропріації [12, с. 17]. Тобто націоналізація ПрАТ «КБ Приватбанк» як окремих випадок експропріації певною мірою підпадає під дію ст. 8 Конвенції.

Звісно, акції ПрАТ «КБ Приватбанк», та й сам ПрАТ «КБ Приватбанк» є власністю у розумінні ст. 1 Протоколу. Акціонери мали право захищати свою власність: не тільки право власності, але і саму власність – таке формулювання свідчить про охорону і інших видів речових прав. Гарантоване цією статтею право «мирно володіти» майном, яке вочевидь було порушено щодо власників ПрАТ «Приватбанк», не єдине, яке закріплене у цій статті. У нормі вказано, в проєкції на ситуацію ПрАТ «КБ Приватбанк», що держава уповноважена вводити в дію такі закони, щоб можна було здійснювати контроль за використанням майна (ПрАТ «КБ Приватбанк») відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів. У випадку з ПрАТ «КБ Приватбанк» такої ситуації відповідає запровадження тимчасової адміністрації, а не продаж банку державі. У власників банк можна було відібрати лише «в інтересах суспільства» на «умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права». Чи свідчить широка медіа-кампанія про те, що таке відібрання (націоналізація) відповідало інтересам суспільства? У якому випадку воно не відповідає інтересам суспільства та як це оцінити? Хто уповноважений здійснювати таке дослідження?

Можливо, віднесення на підставі Рішення Правління НБУ № 100-рш від 23.02.2017 р. (а так само і у 2016 р.) ПрАТ «КБ Приватбанк» до системно важливих на підставі власної методики Національного банку України [13] вже само по собі свідчить про те, що націоналізація цього банку потенційно відповідатиме інтересам суспільства, оскільки відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [14] діяльність системно важливого банку «впливає на стабільність банківської системи».

Іншим фактором, який може непрямо свідчити про можливу відповідність націоналізації інтересам суспільства, є залучення Ради національної безпеки і оборони України до процедури. Такий формат розгляду має свідчити про

неможливість утриматися від націоналізації у зв'язку із загрозою національній безпеці України. Але відсутня можливість достовірно визначити відповідність націоналізації інтересам суспільства, оскільки відповідно до листа апарату Ради національної безпеки і оборони України від 16.03.2017 № 178/22-8-2[15], інформація про обґрунтування націоналізації доповідалася на засіданні Ради, а тому має гриф обмеження доступу «для службового користування». У листі Національного банку України від 17.03.2017 р. № 20-0009/20255 [16] дана інформація так само віднесена до банківської таємниці. Тобто відсутня можливість достовірно встановити відповідність такого втручання суспільним інтересам.

Додатково про легітимність націоналізації мала б свідчити її прив'язка до Зasad стратегічного реформування державного банківського сектору, які були погоджені КМУ 11.02.2016 р. [17] та розроблялися із залученням фахівців Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Міжнародної фінансової корпорації та Європейського банку реконструкції та розвитку. Але питання залишається відкритим: чи дійсно стабільність банківської системи та інтереси суспільства є одним цілим? Враховуючи, що передбачене Конвенцією поняття «інтереси суспільства» відрізняється від українського «суспільна необхідність», то у разі розгляду цього питання у Європейському суді з прав людини Уряду України доведеться доказувати, що саме у цьому випадку така націоналізація відповідала критерію інтересів суспільства – Європейський суд з прав людини буде оцінювати це через власне переконання у кожному окремому випадку. Так само Уряду України доведеться доводити, що така націоналізація була і необхідною у демократичному суспільстві.

Необхідно наголосити, що таке позиціонування інтересів суспільства відповідає публічно-правовому аспекту господарського права, а тому є цілком звичним – головне дотриматися принципу однакового підпорядкування єдиному правовому господарському порядку. Звісно, положення Конвенції, а не лише Господарського кодексу України та інших законодавчих актів, також обумовлюють відповідність цьому порядку.

Зокрема, порядок та підстави визнання банку неплатоспроможним, виведення його із ринку встановлюється спеціальним законом, а всі необхідні після цього процедури здійснюються Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. Запровадження тимчасової адміністрації є реалізацією однієї із функцій Фонду, відповідно до статей 4 та 34 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Зокрема, ч. 5 ст. 5 даного Закону визначає, що «під час тимчасової адміністрації Фонд має повне та виняткове право управляти банком відповідно до цього Закону, нормативно-правових актів Фонду та вживати дії, передбачені планом врегулювання».

У тому разі, коли виведення неплатоспроможного банку з ринку здійснюється за участю держави на посадових осіб Фонду та на інших учасників процедури виведення такого банку поширюється дія норми ст. 411 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», в якій зазначено, що рішення про участь держави у процедурі виведення приймає КМУ за про-

позицією Національного банку України, а держава виступає інвестором. У разі якщо «капітал банку за результатами формування резервів та обміну зобов'язань на акції додаткової емісії банку залишається від'ємним чи нульовим...» Фонд зобов'язаний продати всі акції такого банку державі за одну гривню. Оскільки держава взяла участь у виведенні банку з ринку, то дана стаття була застосована.

Відтепер Міністерство фінансів України визначає і майбутнє банку, зокрема затвердивши наказом від 23.02.2018 р. № 316 Стратегію, в якій запропоновано у 2022 р. підготовку до плану приватизації банку [18, с. 28]. Відповідно до цієї Стратегії, очікувана ціна банківської установи становитиме 40–65 млрд гривень [19]. Таким чином, ПрАТ «КБ Приватбанк» перейшов у «повне та виняткове» управління до Фонду, який після чого продав банк Міністерству фінансів України. Підставою для цього став договір купівлі-продажу, який був укладений на виконання рішення КМУ, яке було ухвалене внаслідок розгляду цього питання Радою національної безпеки і оборони України.

З огляду на викладене вище, у разі якщо перед Європейським судом з прав людини постане відповідне питання, держава має доводити, що націоналізація ПрАТ «КБ Приватбанк», порушення права його власників на повагу до їхнього приватного життя, було об'єктивно необхідним у демократичному суспільстві для захисту прав інших осіб (наприклад, вкладників, позичальників, працівників, контрагентів).

Висновки. Примусова передача банку ПрАТ «КБ Приватбанк» у повне та виняткове управління Фондові гарантування вкладів фізичних осіб, з наступним його продажем центральному органу виконавчої влади за кошти державного бюджету, яка була здійснена з метою регулятивного впливу на економіку (для стабілізації фінансової системи), є націоналізацією суб'єкта господарювання. Націоналізація банку ПрАТ «КБ Приватбанк» має ознаки втручання держави в особі її органів у право, передбачене ст. 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (право на повагу до приватного і сімейного життя). Також держава втрутилася у право на мирне володіння майном, право на захист якого передбачене ст. 1 Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Право власників банку ПрАТ «КБ Приватбанк» продовжити здійснювати господарську діяльність, захист професійної репутації від дифамації, на недоторканність кореспонденції (документів та комунікацій) банку, які уособлюють право на повагу до приватного життя, також було порушено. Центральний офіс, приміщення філій та представництв ПрАТ «КБ Приватбанк» належать до категорії «житло» в розумінні ст. 8 Конвенції. Акції є власністю у розумінні ст. 1 Протоколу до Конвенції.

Однак таке втручання держави у зазначені права людини може не бути протиправним, якщо буде встановлено його необхідність та пропорційність, зокрема його спрямованість на легітимну мету та необхідність у демократичному суспільстві. З урахуванням режиму банківської таємниці, терміновості прийняття рішення про націоналізацію банку, зробити обґрунтований висновок

про правомірність чи неправомірність втручання держави в права людини – колишніх власників банку ПрАТ «КБ Приватбанк» – не є можливим. Проте у неможливості забезпечення позову шляхом зупинення дії рішення Правління Національного банку України про визнання банку неплатоспроможним та зупинення дій тимчасової адміністрації вбачається порушення права акціонерів банку на належний захист своїх прав.

Список літератури:

1. Матеріали по темі «Приватбанк». URL: https://lb.ua/tag/10805_privatbank (дата звернення: 01.03.2019).

2. Яніцький А., Стек Г. Приватна історія: злет і падіння найбільшого приватного банку України. Київ : БрайтСтарПаблішинг, 2018. 232 с.

3. Оголошення про запровадження процедури виведення з ринку ПрАТ КБ «Приватбанк» за участі держави, від 20.12.2016 р. URL: <http://www.fg.gov.ua/not-paying/banks-sold-to-state/188-pat-kb-pryvatbank/8350-oholoshennia-pro-zaprovadzhennia-protседury-vyvedennia-z-rynku-pat-kb-pryvatbank-za-uchasti-derzhavy> (дата звернення: 20.12.2019).

4. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 р. № 4452-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 50. С. 2178. Ст. 564.

5. Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки України в економічній сфері та захисту інтересів вкладників»: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 грудня 2016 року № 560/2016. *Офіційний вісник Президента України*. 2016. № 36. Ст. 809.

6. Висновок Міністерства юстиції України за результатами правової експертизи до проекту постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання забезпечення стабільності фінансової системи»: лист Міністерства юстиції України № 44710/39691-0-33-16/7 від 18.12.2016 р.

7. Деякі питання забезпечення стабільності фінансової системи : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2016 р. № 961. *Урядовий кур'єр*. 2016. № 239.

8. Оголошення про підписання договору про продаж 100 відсотків акцій ПрАТ КБ «Приватбанк» державі, від 21.12.2016 р. URL: <http://www.fg.gov.ua/not-paying/banks-sold-to-state/188-pat-kb-pryvatbank/8404-pidpysano-dohovir-pro-prodazh-100-vidsotkiv-aktsii-pat-kb-pryvatbank-derzhavi> (дата звернення: 26.02.2019).

9. Власники крупних пакетів акцій. URL: <https://smida.gov.ua/db/owners/14360570/2016/3> (дата звернення: 26.02.2019).

10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 26.02.2019).

11. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20.03.1952 р. Дата оновлення: 25.02.2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535 (дата звернення: 26.02.2019).

12. Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights (Right to respect for private and family life, home and correspondence). *Council of Europe / European Court of Human Rights*. 31 August 2018.

13. Національний банк залишив незмінним перелік системно важливих банків, прес-реліз від 24.02.2017. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=44475382 (дата звернення: 21.02.2019).

14. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5. Ст. 30.

15. Лист Апарату Ради національної безпеки і оборони до Яценка Семена Сергійовича № 178/22-8-2 від 16.03.2017 р.

16. Лист Національного банку України на звернення Яценка Семена Сергійовича № 20-0009/20255 від 17.03.2017 р.

17. Засади стратегічного реформування державного банківського сектору станом на лютий 2016 р. Дата оновлення: 01.03.2016. URL: https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/SOB_strategy_01-15_11022016.pdf (дата звернення: 20.02.2019).

18. Стратегія АТ КБ ПриватБанк до 2022 р. Дата оновлення: 20.02.2019. URL: <https://static.privatbank.ua/files/20180117-2.pdf> (дата звернення: 20.02.2019).

19. Кабмін надіється продати ПриватБанк за 62 млрд грн. Дата оновлення: 25.02.2016. URL: <https://finclub.net/projects/vse-o-privatbanke/kabmin-nadeetsya-prodat-privatbank-za-62-mlrd-grn.html> (дата звернення: 26.02.2019).

References:

1. Materialy po teme «Privatbank». URL: https://lb.ua/tag/10805_privatbank [in Russian].

2. Yanitskyi, A., Stek, H. (2018). Pryvatna istoriia: zlet i padinnia naibilshoho pryvatnoho banku Ukrainy. Kyiv: BraitStarPabliishynh [in Ukrainian].

3. Oholoshennia pro zaprovadzhennia protsedury vyvedennia z rynku PAT KB «Pryvatbank» za uchasti derzhavy, vid 20.12.2016 r. URL: <http://www.fg.gov.ua/not-paying/banks-sold-to-state/188-pat-kb-pryvatbank/8350-oholoshennia-pro-zaprovadzhennia-protsedury-vyvedennia-z-rynku-pat-kb-pryvatbank-za-uchasti-derzhavy> [in Ukrainian].

4. Pro systemu harantuvannia vkladiv fizychnykh osib: Zakon Ukrainy vid 23.02.2012 r. № 4452-VI. (2012). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 50, art. 564 [in Ukrainian].

5. Pro nevidkladni zakhody shchodo zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy v ekonomichnii sferi ta zakhystu interesiv vkladnykh osib: Rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 18 hrudnia 2016 r. № 560/2016. (2016). *Ofitsiynyi visnyk Prezydenta Ukrainy – Official Gazette of President of Ukraine*, 36, art. 809 [in Ukrainian].

6. Vysnovok Ministerstva yustytzii Ukrainy za rezultatamy pravovoi ekspertyzy do proektu postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy «Deiaki pytannia zabezpechennia stabilnosti finansovoi systemy»: lyst Ministerstva yustytzii Ukrainy № 44710/39691-0-33-16/7 vid 18.12.2016 r. (2016) [in Ukrainian].

7. Deiaki pytannia zabezpechennia stabilnosti finansovoi systemy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18.12.2016 r. № 961. (2016). *Uriadovyi kur'ier – Government Courier*, 239 [in Ukrainian].

8. Oholoshennia pro pidpysannia dohovoru pro prodazh 100 vidsotkiv aktsii PAT KB «Pryvatbank» derzhavi, vid 21.12.2016 r. URL: <http://www.fg.gov.ua/not-paying/banks-sold-to-state/188-pat-kb-pryvatbank/8404-pidpysano-dohovir-pro-prodazh-100-vidsotkiv-aktsii-pat-kb-pryvatbank-derzhavi> [in Ukrainian].

9. Vlasnyky krupnykh paketiv aktsii. URL: <https://smida.gov.ua/db/owners/14360570/2016/3> [in Ukrainian].

10. Konventsiiia pro zakhys tprav liudyny I osnovopolozhnykh svobod vid 04.11.1950 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 [in Ukrainian].

11. Protokol do Konventsii pro zakhyst prav liudyny I osnovopolozhnykh svobod vid 20.03.1952 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535 [in Ukrainian].

12. GuideonArticle 8 of the European Convention on Human Rights (Right to respect for private and family life, home and correspondence). *Council of Europe / European Court of Human Rights*. 31 August 2018 [in English].

13. Natsionalnyi bank zalyshyv nezminnym perelik systemnovazhlyvykh bankiv, pres-reliz vid 24.02.2017 r. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=44475382 [in Ukrainian].

14. Pro banky i bankivsku diialnist: Zakon Ukrainy vid 07.12.2000 r. № 2121-III (2001). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 5, art. 30 [in Ukrainian].

15. Lyst Aparatu Rady natsionalnoi bezpeky i oborony do Yatsenka Semena Serhiiovycha № 178/22-8-2 vid 16.03.2017 r. [in Ukrainian].

16. Lyst Natsionalnoho banku Ukrainy na zvernennia Yatsenka Semena Serhiiovycha № 20-0009/20255 vid 17.03.2017 r. [in Ukrainian].

17. Zasady stratehichnoho reformuvannia derzhavnogo bankivskoho sektoru stanom na liutyi 2016 r. URL: https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/SOB_strategy_01-15_11022016.pdf [in Ukrainian].

18. Stratehiii AT KB PryvatBank do 2022 r. URL: <https://static.privatbank.ua/files/20180117-2.pdf> [in Ukrainian].

19. Kabmin nadeetsja prodat' PrivatBankza 62 mlrd grn. URL: <https://finclub.net/projects/vse-o-privatbanke/kabmin-nadeetsya-prodat-privatbank-za-62-mlrd-grn.html> [in Russian].

Yatsenko S. S., heading jurist of the urban economical and legal problems study department at the Institute of Economic and Legal Research by National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv.

e-mail : yazenco.s.s@gmail.com ; ORCID 0000-0002-2072-2401

Nationalisation of the «Privatbank»: a look through the convention on human rights and fundamental freedoms

The introduction of the temporary administration gives the Deposit Guarantee Fund not only the full and exclusive right to manage a banking institution, but also the right to dispose of them. Due to this, the Fund sold, and the Ministry of Finance of Ukraine acquired one hundred percent of the shares of «Privatbank». The conclusion of this agreement was preceded by recognition of the bank as insolvent, consideration of the issue of threats to national security at a meeting of the National Security and Defense Council of Ukraine, and a meeting of the Cabinet of Ministers of Ukraine about accepting the National Bank's proposal to buy out a banking institution. Given this, it is worth noting that the nationalization of «Privatbank» began with the introduction of a temporary administration, and it ended with the state registration of ownership rights to the company's shares. Nationalization is a violation of the right to peaceful possession of property and the right to respect for private and family life because the right to engage in commercial activity is in the private sphere, business premises are, according to the practice of the European Court of Human Rights, in the category «home» And the shares of the company belong to the category of «property», taking into account Article 1 of the Protocol to the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. These rights are not absolute, thus there is the question of determining the legitimacy and proportionality of governmental intervention in their implementation. Affiliation of «Privatbank» to systemically important may indirectly indicate the presence of public interest in interfering with the rights of bank owners for prevention a financial crisis. Also, the consideration of this issue at a meeting of the Council of National Security and Defense of Ukraine is intended to aggravate the significance of the problem. The public cannot provide these events with a proper assessment due to the secrecy of all relevant information: the National Bank of Ukraine and the National Security and Defense Council of Ukraine refused to provide any information.

Keywords: nationalization; human rights; Convention; Privatbank; the right to peaceful possession of their property.

Рекомендоване цитування: Яценко С. С. Націоналізація ПрАТ «КБ Приватбанк»: правова оцінка крізь призму Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 145. С. 80–91. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.145.161676>.

Suggested Citation: Yatsenko, S.S. (2019). Natsionalizatsiia PrAT «KB Pryvatbank»: pravova otsinka kriz pryzmu Konventsii pro zakhyst prav i osnovopolozhnykh svobod liudyny [Nationalisation of the «Privatbank»: a look through the convention on human rights and fundamental freedoms]. *Problemy zakonnosti – Problems of Legality, issue 145, 80–91*. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.145.161676> [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 29.03.2019 р.